

REVISTA LITERARĂ

LECTURI
TAIFASURI
STĂRI DE SPIRIT

LBRIS

We know
books

APARE SUB EGIDA UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA

07 FESTIVALUL „LIMBA ROMÂNĂ”

GABRIEL CHIFU

LIMBA ROMÂNĂ. UN SCRITOR SUBSONIC

„[...] Așa e și la scriitori, unii suntem subsonici (și situația nu are nicio legătură cu valoarea în sine a operei literare!) și doar extrem de puțini sunt supersonici. La noi, actualmente, sunt cam zece autori literari care se situează în preajma valorii unitare a numărului lui Mach și probabil doi, Ana Blandiana și, mai cu seamă, Mircea Cărtărescu, care ilustrează categoria scriitorilor supersonici, scriitori indiscutabil valoroși, ale căror cărți s-au impus în Europa și nu numai.”

40 CENTENAR NINA CASSIAN

CRISTINA BOGDAN

ECOGRAFII ȘI EGO-GRAFII. MEMORIA CA ZESTRE, DE NINA CASSIAN

„Memoria e lada de zestre prin care Nina Cassian scormonește în căutarea euri-lor ei succesive, pe care ajunge să le trăiască - după cum ea însăși mărturisește - simultan. Memoria pusă-n pagină devine zestrea pe care o dăruiește posterității un artist complet, alături de creațiile lirice și muzicale, de textele în proză și de traduceri, de eseuri, cronici teatrale și cinematografice, interviuri sau desenele cu care-și ilustrează o parte a textelor.”

95 ARTISTUL PLASTIC

OMAGIU UNUI ARTIST BRAȘOVEAN:

IOAN-ARON ȚĂROI (29.09.1959-07.11.2024)

„Întotdeauna căuta echilibrul și, recunosc, era un mare înzestrat. Simțea nativ acest lucru, era un talent al perfecteii măsurii între gol și plin, între detaliu și întreg, între plan și bidimensional sau tridimensional etc.. Își dorea o ordonare în câmpul vizual, în spațiul care îl înconjură, un raport cât mai exact și corect, cât mai bun din punct de vedere estetic, între elementele constitutive, dar într-o mare diversitate, nerepetitiv, creativ ca formă și ca rezolvare. Acest lucru îl urmărea indiferent dacă organiza un interior, dacă picta sau dacă crea o mică bijuterie!”

EDITORIAL

3 LITERATURA ROMÂNĂ ÎN LUME

„Bătălia pe canon e purtată mai abiter de cei care încearcă să nege canonul și care înlocuiesc dimensiunea estetică și modelele estetice și estetizante de a face critică și istorie literară cu dimensiunea ideologică și cu discursul ideologic vecin cu hate speech-ul. Să fie atunci evadarea din istoria literară o soluție? Să fie recomandabilă, mai degrabă, proiecția unei geografii literare și astfel dezbrăcarea de ideologie care ar permite revenirea ulterioară la metodele și instrumentele istoriei literare?”

EDITORIAL

- 3 **Literatura română în lume** • Adrian Lesenciuc
- 7 **Limba română. Un scriitor subsonic** • Gabriel Chifu
- 10 **Cifrele și cuvintele** • Horia Gârbea
- 12 **Trei feluri de a ieși în lume** • Constantin Uruçu
- 14 **Diaspora și reversul ei cultural** • Camelia Crăciun
- 18 **Limba română și receptarea literaturii române în Spania** • Iulian Cătălu

POEZIE

- 24 **Andreea Iulia Scridon**
- 26 **Vlad Alui Gheorghe**
- 28 **Bogdan-Alexandru Petcu**

CENTENAR NINA CASSIAN

- 31 **Nina Cassian și relația cu comunismul. Adevăruri revelatoare sau ofensatoare** • Alice Năstase Buciuta
- 40 **Ecografii și ego-grafii. Memoria ca zestre, de Nina Cassian** • Cristina Bogdan
- 45 **Brașovul Ninei Cassian** • Adrian Lesenciuc

ESEU

- 50 **Paul Auster și imaginea metropolei americane în film** • Alina Mușina
- 54 **Balzac, fantoma cu succes la femei** • Alex Maroiu

POEZIE

- 61 **Costel Stancu**

DIALOGURI LIBRIS

- 62 *Interviu cu*
Părintele Constantin Necula: Suntem legați prin zeci de povești citite împreună. • *Interviu realizat de* Laurențiu-Ciprian Tudor
- 67 *Interviu cu*
Valentina Visarion: Teatrul este o pasiune care mă definește și care mă împlinește! • *Interviu realizat de* Claudia Motea

CRONICĂ LITERARĂ

- 72 *Ioana Pârvulescu: Aurul Pisicii* • Adrian Lesenciuc
- 76 *Adrian Popescu: Și Dante poate fi cenzurat?* • Cristian Muntean
- 79 *Cristian Pătrășconiu: Masa plăcerii, I+II* • Cristian Muntean
- 82 *Tatiana Niculescu: Singur. Viața lui Mihail Sebastian* • Ioan Paler
- 86 *Alex Maroiu: Nunta* • Rodica Bretin
- 89 *Răzvan Bucuroiu: Cu Dumnezeu pe Planeta Pipera - o secvență de duhovnicie citadină* • Laurențiu-Ciprian Tudor
- 92 *Yukio Mishima: Starul* • Anca Ianchiș

ARTISTUL PLASTIC

- 95 **Omagiu unui artist brașovean: Ioan-Aron Țăroi (29.09.1959 - 07.11.2024)**

LITERATURA UNIVERSALĂ

- 102 **Andreas Dushi**
• *Traducere:* Cătălina Frâncu

REDACȚIA

Director onorific: Doru Munteanu
Redactor-șef: Adrian Lesenciuc
Secretar de redacție: Laurențiu-Ciprian Tudor
Redactori: Iulian Cătălu
Cristian Muntean
Anca Ianchiș

Corectură: Redacția
Design • Tehnoredactare: Irinel Merlușcă

PENTRU COMENZI ȘI ABONAMENTE:

EDITURA CREATOR S.R.L.

Str. Zaharia Stancu, Nr. 21A, Brașov, România
e-mail: contact@edituracreator.ro
www.edituracreator.ro
tel.: 0720 539533

LIBRĂRIA „ȘT. O. IOSIF”

Str. Mureșenilor. Nr. 14, Brașov, România
E-mail: office@libris.ro
Tel.: 0268 477799

LITERATURA ROMÂNĂ ÎN LUME

ADRIAN LESENCIUC
REDACTOR-ŞEF

Prezentul număr al revistei literare *Libris* găzduiește o parte a prelegerilor scriitorilor prezenți la Brașov, la cea de-a treia ediție a Festivalului Limba Română, în cadrul colocviului intitulat „Limba și literatura română în lume”. Tema colocviului a fost poate prea amplă, dar, necesară pentru a deschide o fereastră cel mai adesea zăvorâtă și cu obloanele trase, din necesități ce țin de un anumit tipar suveranist autohton și de o oarecare autosuficiență a literaturii române. Pe de o parte, acest suveranism este alimentat de practicile protocroniste din a doua jumătate a secolului trecut, pe de alta, în ciuda manifestării antiprotocroniste a generațiilor tinere, autosuficiența acestora instituie un fel de suveranism al poeziei, al tiparului, expus împotriva oricăror forme de primat estetic. Dacă literatura română fusese una deschisă de Titu Maiorescu spre valorile și modelele occidentale, propunând continua cântărire și adecvare a formelor la fond, sau de Eugen Lovinescu, indiferent de această adecvare, ultima aliniere la acestea se produce în zorii manifestării optzeciste, când modelul francez este abandonat în detrimentul celui american și când se instituie un tipar scriitural distinct, care se va replica (și împruțina totodată) prin rostogoliri din generație în generație. De aceea, în condițiile prevalenței valorilor estetice într-o „Republică a literelor” fără granițe naționale, suveranismul și autosuficiența literaturii române constituie un model periculos, care nu poate duce decât la în-

Este poet, prozator și eseist. S-a născut în Câmpulung Moldovenesc, la 21 august 1975. Este profesor universitar abilitat. A debutat editorial cu volumul de versuri *Antifilosofia* (1998). A colaborat la publicațiile *Tribuna*, *România literară*, *Steaua*, *Caiete silvane*, *Apostrof* ș.a. Din 2013 este președintele filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor din România, al cărui membru este din 2000. I-au fost publicate numeroase volume de versuri, studii de critică și istorie literară, precum și romane.

Pentru *Cimitirul eroilor*, a primit Premiul „Cartea Anului” la Colocviul Romanului Românesc, Alba-Iulia (2018). Romanul *Limbile vântului* a fost nominalizat la Premiile Uniunii Scriitorilor din România pe anul 2018. Romanul *Cimitirul eroilor*, tradus în franceză de Raymond Clarinard și Iulia Badea-Guéritée și publicat la Les Éditions Bleu et Jaune din Paris, a fost nominalizat la premiul Salon du livre de Chaumont. (Corint)

chidere. Am propus, în aceste condiții, o dezbatere pe această temă amplă, nu foarte bine prizată, greu accesibilă și greu de rezolvat, fie și dintr-un unghi destul de restrâns. Mă bucur că acest colocviu a reunit lucrări, nu multe, dar consistente, și că aceste lucrări contribuie cumva la deschiderea temei, dacă nu la răspunsul aplicat la problematică.

Pentru a ne așeza confortabil în temă, ar trebui să răspundem, evident, la întrebarea: de când avem literatură română? Ce a creat literatura română? Ea s-a născut din nevoia de a răspunde la o problemă internă, sau a venit la interacțiunea cu exterioritatea? Și, în firescul acestor întrebări, ar trebui să ne chestionăm, în

[4] ■■■

acord cu istoria noastră — istoria locurilor în care s-au întemeiat limba română și poporul român — asupra începuturilor literaturii române. Oare literatura autohtonă înseamnă doar literatura în limba română? Oare contagiunea nu contează? Guy Fontaine, unul dintre coautorii singurei istorii a literaturii europene, *Lettres européennes*, îmi atrăgea atenția, la o expunere în Universitatea Catolică din Lille, că nu ar trebui să uităm de Ovidiu. La întrebarea: când începe literatura autohtonă? Nicolae Manolescu vorbește despre cinci secole de literatură, plasând începuturile în secolul al XVI-lea, odată cu primele tipărituri românești. Eugen Negrici respinge categoric ideea că literatura română începe cu literatura bisericească, punând sub semnul accidentalului orice proiecție estetizantă în acea perioadă. Am avea, probabil, doar două secole de literatură. Există, însă, și perspective asupra unei literaturi autohtone care coboară la începuturile primului mileniu creștin. Mihail Diaconescu, de pildă, consideră că literatura română începe undeva în perioada pre-română, utilizând termenul (cred, neadecvat) „literatura dacoromană”, luând în considerare autori precum Aethicus Histricus, Sfântul Ierarh Theotim I Filosoful, Sfântul Ierarh Niceta din Remesiana, Sfântul Ioan Cassian, Sfântul Dionisie Smeritul și Areopagitul (Dionysius Exiguus), Leontius Byzantinus, Auxentius (Mercurinus) de Durostorum, Ioan Maxentius ș.a. Există, așadar, din perspectiva gândirii lui Mihail Diaconescu, o istorie de șase secole a literaturii (române?) de la începutul primului mileniu creștin, pe care ceilalți istorici literari o recuză, dar și această problemă este una alimentată tot de ideologii, cum ar fi ideologia protocronistă, care evidențiază primatul (πρώτος) în timp (χρονος), un termen introdus în anii '70 ai secolului trecut, care sublinia caracterul unic și de pionierat al culturii române. Ne întrebăm, pe bună dreptate, dacă ar trebui să discutăm despre aceste nume importante în literatura Europei, la care să îl adăugăm pe Ovidiu, ca fiind unele pe care să le integram într-o proiecție a literaturii autoh-

tone. Dacă răspunsul este da, atunci, nu ar fi firesc să vorbim despre o literatură autohtonă care să cuprindă și un capitol de literatură preromână, fără să îi găsim, neapărat, interpretări autohtoniste? De fapt aici se dă adevărata bătălie, între perspectiva protocronistă și alte perspective autohtoniste și perspectivele sincroniste, avându-l în prim-plan pe Eugen Lovinescu.

Ceea ce este cert e că literatura română se naște sub influența Occidentului, care, la Brașov, prin intermediul tipografului Coresi și grație sprijinului primit de la comanditar, judele Johannes Benckner, se adresează nu curților domnești, nici nobilimii feudalele, ci oamenilor simpli. Practic, apariția cărților coresiene se datorează propagandei și ideologiei religioase. În urma Sinodului de la Aiud și a sciziunii bisericii protestante între calvini și luterani, principele Ioan Sigismund a început o campanie de atragere a românilor la calvinism, dar după moartea sa Dieta Transilvaniei a decis menținerea politicii de toleranță religioasă, ceea ce a permis lui Coresi să tipărească numeroase cărți în slavonă, iar unsprezece din cărțile sale traduse în română și tipărite cu caractere slavone. Atragerea românilor în Reformă a fost un eșec, dar și o șansă, o deschidere totodată spre activitatea tipografică în limba română. Ulterior, literatura română se dezvoltă ca încercare de aliniere la Occident, fie prin traducere, fie prin imitare. În rezumat: primul text atestat în limba română este Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung adresată judei Brașovului, Johannes Benckner (1521). Literatura română este influențată de creștinism, dar primele scrieri sunt scrieri religioase sunt aduse și promovate de slavi, chiar dacă creștinarea s-a produs începând de la propovăduirea cuvântului de către Sf. Apostol Andrei. Prima carte tipărită în România este *Liturghierul* lui Macarie din 1508, prima carte în limba română a fost *Catehismul luteran* de la Sibiu al lui Filip Moldoveanu (1544). Prima lucrare cu caractere latinești este culegerea *Cântece religioase calvine* (1560) a lui Pavel Tordasi. Pentru prima dată în traducere

românească, Biblia (incompletă) a apărut la Orăștie (1582) realizată de Diaconul Șerban, fiul lui Coresi. Prima Biblie integrală în limba română a fost publicată la București în 1688. Umanismul european a apărut târziu, în Moldova, sub influență poloneză, prin intermediul unor cronicari printre care Miron Costin, Grigore Ureche, Ion Neculce. Dimitrie Cantemir, uneori asociat cronicarilor, are o altă formare, alte ținte și este, printre altele autorul a mai multor istorii, dar și primul romancier român. Influența puternică a literaturii maghiare și germane manifestată prin Ioan Barac, a celei balcanice prin Ienăchiță și Alecu Văcărescu, iar mai târziu prin Anton Pann, dar și a iluminismului european: Gheorghe Asachi, Dinicu Golescu, Ion Budai Deleanu, plus întreaga Școală Ardeleană, cea mai importantă mișcare latinistă și de emancipare culturală românească, sunt etapele ulterioare, marcate, firește, de lumina aceluiași Occident. Ulterior, influența culturii franceze și a culturii germane remodelează literatura și încep să apară scriitori pre-revoluționari: Ion Heliade Rădulescu, iar apoi pașoptiștii, dintre care se remarcă Vasile Alecsandri. În vogă rămâne poemul patriotic și legenda istorică (în versuri). Se pun bazele romanului românesc: Dimitrie Bolintineanu, Nicolae Filimon (primul roman realist), Alexandru Odobescu, teatrului: același Vasile Alecsandri și B.P. Hasdeu. Unul dintre ultimii romantici ai Europei este Mihai Eminescu, iar mișcarea literară cea mai importantă a acestei perioade este Cercul literar *Junimea* a lui Titu Maiorescu (1863), care a pus bazele estetice ale literaturii române. De la mișcarea junimistă se trag Ion Luca Caragiale, Ion Creangă, Ioan Slavici, dar mai ales Mihai Eminescu. Urmează o serie de curente autohtoniste, cum ar fi poporismul și sămănătorismul, unele dintre ele multiplicând un soi de autohtonism estic — a se vedea, de pildă, influența narodnicismului —, dar începutul secolului XX lămurește cumva orientarea, deschiderea spre Occident. Literatura interbelică este fundamentală în acest sens. Aici începe adevărata literatură

română, care include romancieri importanți, precum: Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat Bengescu, Mihail Sadoveanu, poeți de prim rang: Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ion Barbu, George Bacovia, pentru a continua după război prin opera celor plecați din țară, precum prozatorul și istoricul religiilor Mircea Eliade, dramaturgul Eugene Ionesco sau filosoful Emil Cioran. Tot în interbelic se afirmă mișcările avangardiste, printre cei mai importanți fiind dadaistul Tristan Tzara, dar și Urmuz, Benjamin Fondane, Ilarie Voronca, Ion Vinea, Gellu Naum, singurele care ajung să elimine decalajul față de Occident. Perioada comunistă propune un îngheț și o aliniere la dogmele realism-socialismului jdanovist. Cu toate acestea, romanul realist românesc se exprimă prin vocea unor scriitori precum Marin Preda, Nicolae Breban, Constantin Țoiu, George Bălăiță, D.R. Popescu, pe când poezia cunoaște nume importante, precum cele ale lui Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ana Blandiana. Se naște, la finalul anilor '70, mișcarea optzecistă, ajung în prim plan scriitori cunoscuți în lume, în primul rând Mircea Cărtărescu și Matei Vișniec, dar și Herta Müller, laureata Nobel plecată din Banat și stabilită în Germania.

Cu toate acestea, literatura română continuă să rămână o enclavă și o necunoscută, închiderile de tipul poeziei modelate după ideologiile generațiilor sau de tipul egoficțiunii nu au cum să surprindă sau să cuprindă întregul, iar critica și istoria literară, continuând să fugă de teorii literare și aliniindu-se unui soi de povestiri cu rol estetizant și cu judecăți de valoare fățiș exprimate, concentrate în jurul unor figuri, dă bătăi de cap în ceea ce privește potențiala deschidere. Per ansamblu, istoria literaturii române este mai degrabă contextuală și face obiectul unei viziuni marginale asupra istoriei, prezentând parcursul prin expunerea unei viziuni bazate pe centralitatea autorilor. Apoi istoria literară, conștientă de bătălia ideologică pe care istoria mare a purtat-o și în care a învins în anii de impunere comunistă,

[6] ■■■

se îndepărtează fățiș de teorii, metode și modele ale istoriei, dar și de exigențele științifice, și propune o relectură a istoriei mari prin trecerea în revistă a unor nume, evocând instrumentarul estetic în măsură să se extragă și să extragă operele din istorie pentru a se situa în afara ei, să le dea o dimensiune extra-istorică, totodată limitată la granițele limbii și ale modelelor estetice autohtone. Există, pe de altă parte, și această imposibilitate de a ieși din modelul de gândire propus de critica estetizantă, pe care școala autohtonă a împământenit-o și din care nu poate ieși, dar și angajarea în modele impuse ideologic prin ideologii culturale care contribuie la anumite ierarhii. Bătălia pe canon e purtată mai abiter de cei care încearcă să nege canonul și care înlocuiesc dimensiunea estetică și modelele estetice și estetizante de a face critică și istorie literară cu dimensiunea ideologică și cu discursul ideologic vecin cu hate speech-ul. Să fie atunci evadarea din istoria literară o soluție? Să fie recomandabilă, mai degrabă, proiecția unei geografii literare și astfel dezbrăcarea de ideologie care ar permite revenirea ulterioară la metodele și instrumentele istoriei literare?

În cadrul colocviului „Limba și literatura română în lume” am vorbit despre deschiderea Brașovului actual. Făcând o radiografie a literaturii locale din ultimii douăzeci de ani, am constatat pe de o parte că literatura asimilabilă acestui spațiu are dimensiunile unei literaturi naționale și că are anumite trăsături distincte, dintre care cea mai importantă este tocmai aceasta: deschiderea. Tocmai dădusem Editurii Junimea „bun de tipar” pentru volumele II, *Inelul. Mărimi scalare*, și III, *Inelul. Deschideri vectoriale*, din proiectul intitulat Critica de direcție, volume care se focalizează pe ficțiunea și scrierile nonficționale ale Brașovului din ultimi douăzeci de ani și aveam proaspătă în minte extensia internațională a literaturii locale. Dincolo de ceea ce înseamnă promovarea literaturii brașovene prin traduceri, unde de departe cea mai notorie personalitate brașoveană este Ioana Pârvulescu, căreia i s-au tra-

duș numeroase opere în multiple limbi și care a fost recompensată cu Premiul Uniunii Europene pentru Literatură (2013) pentru romanul „Viața începe vineri”, Brașovul contează și prin vocile celor care au (sau au avut) o carieră relevantă în afara granițelor țării. Angela Nache-Mamier, coordonatoarea a Cenaclului 19, alături de Alexandru Mușina, plecată în Franța, la Frontignan, coordonatoarea cenaclului Muse'Art și continuatoarea unei activități consistente, actualmente la Béziers, Corina Oproae, cu o remarcabilă carieră de traducătoare în Spania, în și din catalană și spaniolă, multiplu premiată pentru traduceri, pentru poezie, și, recent, cu un prestigios premiu pentru romanul de debut, Denisa Crăciun, traducătoare și poetă stabilită în Franța, cu o apreciată teză de doctorat despre Umberto Eco, cu volume publicate la prestigioase edituri franceze și o prezență constantă la Festivalul de la Sète, Andreea Iulia Scridon, tânără dublu premiată de Universitatea din Oxford pentru literatură, cu pagini de literatură publicată în cele mai importante publicații din Statele Unite și Marea Britanie sunt numele de referință în poezie. Hans Bergel, cu o carieră remarcabilă în Germania, multiplu premiat și apreciat în spațiul germanofon, Alexandru Sincu, semiologul, profesorul stabilit la Paris, cu importantă carieră universitară, autorul unui excelent roman semiotic, Marius Daniel Popescu, românul care a obținut cu cele două romane ale sale toate premiile importante posibile în Elveția sau E.O. Chirovici, cu o excepțională lecție de marketing literar și cu un roman care a ajuns să fie ecranizat la Hollywood sunt numele reprezentative în proză. În ceea ce privește dimensiunea nonficțională, simpla mențiune a numelor lui Nicholas Catanoy ori Mihai Nadin sunt suficiente pentru a încheia prezentarea. Poate că, privind astfel, nu greșim când căutăm literatura română în lume.

LIMBA ROMÂNĂ. UN SCRITOR SUBSONIC

GABRIEL CHIFU

GABRIEL CHIFU, s-a născut la 22 martie 1954, în orașul Calafat. A absolvit Colegiul Carol I din Craiova (clasa specială de matematică) în 1973 și Facultatea de Electrotehnică, Secția Automatizări și Calculatoare, din același oraș, în 1979. Între anii 1985 și 2009 a lucrat la revista „Ramuri” din Craiova, ca redactor, până în 1991 și apoi ca redactor-șef, până în 2009 inclusiv. Este membru al U.S.R. din 1980. Între 2005 și 2009 a fost Secretar al Uniunii Scriitorilor din România și membru în Comitetul Director. [...] A publicat în majoritatea revistelor literare din țară. Scrierile sale au apărut în antologii și reviste din Anglia, Franța, China, Italia, Serbia, Grecia, Statele Unite, Haiti, Belgia, Cehia, Israel și altele. I-au fost traduse două volume de versuri în engleză și maghiară. A primit de mai multe ori Premiul Uniunii Scriitorilor din România: pentru debut (*Sălaş în inimă*, în 1976); pentru roman

(*Maratonul învinșilor*, în 1997) și pentru poezie în două rânduri (*La marginea lui Dumnezeu*, în 1998 și *Însemnări din ținutul misterios*, în 2011). [...] Pentru cartea *Punct și de la capăt* a primit Premiul de Proză al revistei „Convorbiri literare” – 2014, Premiul „Cel mai bun roman al anului 2013-2014”, acordat de juriul Colocviului Național de Proză (Alba Iulia, 2014) și Premiul Cartea anului 2014, acordat la prima ediție a *FestLit Cluj*. Este cetățean de onoare al municipiilor Calafat, Botoșani și Petroșani. Este distins cu titlul Meritul Cultural în grad de comandor. (*România literară*)

Statisticile ne spun că aproape 6.000.000 de români au emigrat stabilindu-și reședința în străinătate: cu precădere în Italia, Spania, Marea Britanie, Germania, Statele Unite, Franța, dar și în alte țări, peste tot prin lume. Așadar limba română e vorbită peste hotare de aproape 6.000.000 de oameni, care alcătuiesc diaspora română. Iar dacă îi socotim și pe românii care trăiesc în țările vecine, Moldova, Ucraina, Ungaria, Serbia, numărul vorbitorilor de limba română din afara granițelor țării atinge pragul de 9.000.000 de persoane. Desigur, un număr absolut important, egal cu o jumătate din România actuală.

Ar putea să ne bucure aceste cifre, dar pot și să ne întristeze. De ce? Fiindcă sporind numărul celor care au părăsit țara, se micșorează populația din lăuntrul României. România traversează o criză demografică fără precedent,

lucru recunoscut și de oficialii statului român. Rata natalității este teribil de scăzută. În anul 2023 s-au născut cei mai puțini copii din ultimii 145 de ani. Dacă se menține această curbă demografică descendentă, atunci în anul 2050 România va avea populația de după Primul Război Mondial, iar în anul 2100, așa cum arată o analiză ONU, populația țării noastre ar putea fi de doar 8 milioane de locuitori. Întristător, grav, fără doar și poate. România e o țară cu o populație îmbătrânită și tot mai redusă numeric.

Dar să ne întoarcem la prezent printr-o întrebare: această răspândire considerabil de mare a limbii române vorbite pe glob favorizează și răspândirea, și soarta în lume a literaturii române? În opinia mea, fenomenul respectiv influențează în mod cu totul nesemnificativ afirmarea pe plan global a literaturii noastre.

Cei care emigrează o fac din motive economice. Părăsesc țara pentru un trai mai bun. Între motivele plecării lor cel mai adesea invocate se numără lipsa locurilor de muncă și salariile nesatisfăcătoare, birocrăția și corupția, neîncrederea în clasa politică, în fine, calitatea îndoielnică a școlii și a serviciilor, medicale, de transport public, de infrastructură rutieră și feroviară etc. Cu alte cuvinte, cei mai mulți dintre românii care emigrează nu au cariere academice, preocupări intelectuale explicite, cu atât mai puțin apetență pentru literatură. Așa încât prezența lor în atâtea locuri din străinătate nu ajută la promovarea literaturii române în lume.

În slaba impunere a literaturii autohtone în alte culturi, multă vreme au funcționat ca explicații anumite prejudecăți ce au trecut drept adevăruri implacabile:

suntem o țară neînsemnată, cu o istorie mică și, în consecință, nici literatura noastră nu are cum să intereseze publicul din afară. De aici, o seamă de complexe de inferioritate: se cunosc frustrările noastre legate de Premiul Nobel pe care nu l-am primit, deși l-am fi meritat prin Bлага, Rebreanu sau Arghezi. Sau, altă idee preconcepută: literatura noastră e lipsită de teme, de mize mari și de soluții stilistice novatoare, sincronizate cu tendințele din literatura de vârf a lumii și de aceea se pierde în într-un teritoriu marginal. Sau: ca să te impui, e imposibil să izbutești din țară, trebuie obligatoriu să emigrezi în centre culturale faimoase, la Paris în primul rând. Modelul pentru această formă de reușită fiind tripleta de aur a scrisului românesc, Cioran, Ionesco, Eliade, dar și Brâncuși, în sculptură. Această rețetă a fost încercată în ultimii cincizeci de ani și de alți scriitori români, însă rezultatele n-au fost pe măsura așteptărilor: Țepeneag, Bujor Nedelcovici, Paul Goma, dar și Breban, care s-a și înapoiat în țară. Parțial, calea respectivă a reprezentat o carte câștigătoare pentru un scriitor din generația optzecistă, Matei Vișniec, care are succes ca dramaturg.

Cum spuneam, toate acestea mi se par prejudecăți. În epoca noastră, una a digitalizării, una a conectării planetare, nu mai există neapărat centru și periferii, oricine are bastonul de mareșal în raniță, nu mai contează de unde vii, mesajul tău poate ajunge la ceilalți mult mai ușor. De la noi, o demonstrație în acest sens a făcut, de pildă, Varujan Vosgianian, prin *Cartea Șoaptelor*. Sunt o sumedenie de programe pretutindeni în Europa și în alte părți care încurajează și facilitează traducerile. Dar a ți se traduce una sau mai multe cărți, nu înseamnă că ai și dobândit o statură europeană sau, și mai și, mondială. Personal, mi s-au tradus două romane în limba spaniolă, altul în maghiară, altul a apărut chiar în China. De asemenea, volume antologice din poezia mea au fost traduse la Paris, în Serbia, în Ungaria, în Albania și totodată am fost pre-

zent în numeroase antologii ale poeziei române apărute în alte limbi. Dar nu mă consider absolut deloc un scriitor care contează în străinătate. Acest lucru este greu, greu de realizat. După părerea mea, foarte puțini autori români ating nivelul năzuit, să aibă o carieră internațională și să dobândească o recunoaștere în lume.

Aș folosi aici o analogie, cu care măcar studenții de la Academia Forțelor Aeriene, co-organizatoare a acestui program cultural al nostru, sunt în mod sigur familiarizați. Viteza sunetului este de aproximativ 340 m/sec, sau 1224 de kilometri pe oră. Există și un *număr al lui Mach*, care arată dacă viteza unui mobil este mai mare sau mai mică decât viteza sunetului în mediul respectiv. Vitezele subunitare ale numărului lui Mach înseamnă viteze subsonice, iar cele supraunitare înseamnă viteze supersonice. Ei bine, eu zic că așa e și la scriitori, unii suntem subsonici (și situația nu are nicio legătură cu valoarea în sine a operei literare!) și doar extrem de puțini sunt supersonici. La noi, actualmente, sunt cam zece autori literari care se situează în preajma valorii unitare a numărului lui Mach și probabil doi, Ana Blandiana și, mai cu seamă, Mircea Cărtărescu, care ilustrează categoria scriitorilor supersonici, scriitori indiscutabil valoroși, ale căror cărți s-au impus în Europa și nu numai.

Cum se ajunge acolo, cum se creează legenda, interesul acesta ieșit din comun, magnetismul pentru scrierile lor literare habar n-am. Cred, și dați-mi voie să repet asta!, că valoarea singură nu e de ajuns pentru a te impune. Trebuie să-ți surădă zeii. Sau trebuie ai în spatele tău ca autor o uriașă mașinărie de promovare extraordinar de performantă și de costisitoare. La care eu, unul, deși recunosc că mi-aș dori, nu am acces. Așa că mă mulțumesc cu condiția de scriitor subsonic.

CIFRELE ȘI CUVINTELE

HORIA GÂRBEA

HORIA GÂRBEA, s-a născut la 10 august 1962 în București. Este doctor în inginerie, cadru didactic universitar. În domeniul literar, a debutat în 1982 cu poezie. A publicat poezie, proză, teatru, critică literară și teatrală, eseuri. Are piese reprezentate în țară ca și în Anglia, Franța, Serbia. A tradus în română numeroase piese dintre care 10 de W. Shakespeare. A publicat peste 35 de volume de literatură. A obținut premii literare între care Premiul Uniunii Scriitorilor de două ori, Premiul Academiei Române pentru dramaturgie, Premiul „Andrei Bantaș”. A realizat scenarii de filme și show-uri pentru TV. Este președintele Filialei București-Poezie a USR, anterior a fost președintele ASB 2003- 2013. A fost vicepreședintele ICR. Distins cu Ordinul Meritul Cultural în grad de ofițer. (*Neuma*)

Pentru limbile vorbite în lume, statisticile indică pe podium limbile Chineză (variantele mandarină), Spaniolă, Engleză, în această ordine. Bengali și Hindi ocupă locurile următoare devansând Portugheza, Rusa, și Japoneza. Nu cred că Româna trebuie să aibă complexe pentru că ocupă doar locul 36, între două limbi vorbite în India: ceva mai puțin decât Panjabi estică și Bhojpuri. Oricum mandarina întrece toate limbile europene la un loc, numărând și engleza și spaniola. Numărul vorbitorilor de română în lume este estimat la 26 de milioane, ceea ce înseamnă că, la 34 de vorbitori de chineză (mandarină), e și un pămîntean care știe româna. Pe continentul european, româna este vorbită de 24 milioane de oameni, ocupînd locul 8 (sau 9, dacă luăm în calcul și Rusia). Sîntem deci mai mulți decît vorbitorii limbilor scandinave luați la un loc.

În Europa, româna s-a extins destul de mult în utimele trei decenii și se predă în peste 300 de școli din Spania și peste 200 din Italia. În Europa Vestică, raportat la populația totală, româna se vorbește cel mai mult în Cipru, aproape 3%, față de 1,7% în Spania. Trebuie să recunoaștem că în Brazilia, de pildă, doar 2 la mie din populație știe românește. E loc de mai bine!

În lume sînt 50 de lectorate de limbă română, iar cursuri de limbă și cultură română se țin în Spania, Italia, Belgia, mai nou și în Irlanda și Portugalia.

Ne putem întreba, cu o ocazie precum Ziua Limbii Române ori acest simpo-